

EUSKAL LIBURU SÒRTA ERARENTZAKO YAKINGAI BEARENENKOAK

PUIN LABURAK
SARITAGNANDIA ' TAR BITOR ' EK EGINAK

IPUIN LABURAK UMETXOENTZAT

BRITISH LIBRARY LONDON

IPUIN LABURÁK UMETXOENTZAT

(EUSKALTZAINDIA'REN
IDAZTI BATZALDIRAKO)

IKURITZA:
"MENDU EUSKERAZ UMEAK"

1922
EDITORIAL VASCA
BILBAO

IPUIN LABURAK
UMETXOENTZAT

BERNARDINUS
104210-11-10-10-10

BEAR DAN BAIKAZ

I

PEREA

PERU ta Patxi, aita-semeak, Donosti aldera zijoazen. Peruk edauzki (peña) bat ikusi zuen bidean, ta esan zion semeari:

—Patxi; aritu zak edauzki (peña) ori ta gorde sakelian.

—¡A ze gauza! ¿Txatar ori gordetzeagatik makurtu? Ez—. Ta jaramonik egin gabe jaraitu zion bideari Patxik.

Aitak, ezer erantzun gabe ta ixil-ixilik makurturik aritu ta gorde zuen edauzkia.

Lenengo eldu ziran erriyan izan zuen edauzkia saltzeko zoria, ta eman zioten diru-ordañez, gereziak erosi zituen.

Tapa-tapa ba-zijoazen aurera. Eguerdi aldia zan, ta eguzkiak gogoñtxo joten zuen.

—¡Ez ote degu arkituko iturñtxoren bat! — esanaz, estu zijoan Patxi izerdi-tantaka, aoa legoñturik.

Onelako-batean Peru'ri erori zitzaion sakeletik (bere naiz) geresi ale bat. Patxik arñtu zuen beriala, baita aora sarñtu ere gogoz. Geroxiago bota zuen aitak beste bat; semiak arñtu ta jan. Oñela, batak bota ta bestiak arñtu, jaraitu zioten gereziak aitu arñte.

Azkenengoa jan ondoren, aitak esan zion semeari:—Bein makuñtu ba-intzan edauzkia jasotzeko, ez ukan eun aldiz makuñtu bearñk gereziak arñzeko.

Neke txikia eraman nai ez duenak
Ondoren ditu neke aundi ta lanak.

II

ANAI ONAK

Joan ziran egun baten Tolosa'ko txapelolara baseñitar anai bi, ta galdetu zioten olajauna'ri:

—Jauna: ¿ba-aldezu lanik guretzat?

—Zenbat eta nolakoa dan.

—Gu gertu gaude nai dezun eratara il guzian gogor ekiteko, janaz gañera ogei ogerleko ematen ba-dizkiguzu.

—¿Ogei? ¿Ez al-dek askotxo izango?

—Ez jauna. Guzía-beñian arkitzen gera; ta zuk nai ez ba-dezu beste bategana jo beñko degu.

—¿Ain beñ-beñekoak al-dituzute diru oyek?

—Ara jauna. Amalau urteko anai bat degu etxean, ta nai genduke langintza bat erakustea. Aitak itz-egin zion burdigile on bati, ta gertu dago erakusteko, bañan ogei ogerleko eskatzen ditu aurrez. Ez genduan dirurik etxean, ta il

ontan baseñi-aldean lan gutxitxoago izaten dan ezkerro, zugana jo degu dirutza ori irabasteko ustez.

—Ba, anai-maitasun egizkoa erakutsi dezu-telako, izango dezute il-azkenian diru ori, gogoz lan egiten ba-dezute.

Sartu ziran bada olara, ta ekin zioten lanari; igogor ta kementsu ekin ere! Lenengoak lante-gira joaten, ta azkenengoak ateratzen.

Il-la bete igaro ondoren olajaunak bere lange-la'ra sar-araziaz onela esan zien:

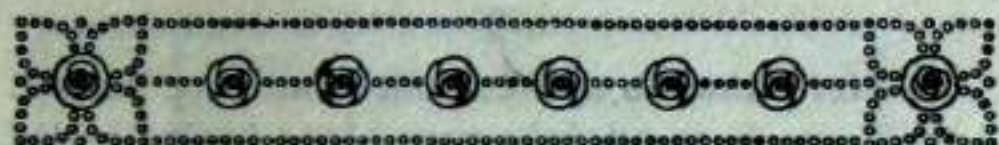
—Ora or legez ta bidez irabazi dituzuten ogei ogeflekoak. Tori beste ogei zuen zintzo-tasun ta anai-maitasun ordaiñez.

Lagundu maitasunez

Anai txikiari

Ta izango dezu Jauna

Betiko zaindari.

III

ALKAËRTASUN AUNDIKO AIZPAK

SENDI gabeko andere aberats batek artu zuen alabatzat umezurtz txiro bat. Sotil ta mena, alaitsu ta maitekoña, zintzotasun ta elizkoitasun aundikoa zan ume ori.

Esan zion egun baten bere andere urgazleak (1):

—Iziartxo: sotil ta ona zeralako soñeko beñi ta apain bat izango dezu egubeñietarako. Tori dirua, ta zuaz *Legezañ-zei'ko* bitxitegi'ra: antxen emango dizute zure gogozko oztin (2) miesa (3).

Eman zion bada ogerleko pilo bat soñeko-miesa erosteko. Bañan Iziartxo'k, diruari begiraka egon ondoren, esan zion:

(1) Ufgazlea = Protectora.

(2) Oztin = Azul celeste.

(3) Miesa = Tela.

—Nere amatxo maitea: nik lendik ere baditut soñeko apain ta edeñak; nere aizpa beriz landef ta kupigari jazten da: beraz, nik orain beste soñeko beri bat egitea izan liteke beretzat tamalgari. ¿Utziko dirazu bada erdiya berari ematen? Asko lagundu ziran berak ere, dakizun bezela, nere gaxo-aldian, ta beartua nago bere niganako maitasunari erantzutera.

—¡Nere alabatxo maitea! — erantzun zion andereak —. Datoñela onara zure aizpa. Biyok soñeko bana egitea nai det. Oñela, ongina ta maitasunez berdin agertzen zeraten aizpa biyok, soñekoz ere berdin jantziak arkituko zerate.

Elkafganako maitasunak
Zoriontzen ditu amayak.

IV

ARTZAI ZORITSUA

ARTZAI-MUTIL gazte bat, udaberriko goiz diztikor baten, mendibizkar orlegi (berde) ta loreetsuan bere arditxoak zainduaz, alaiki ta gozaro arkitzen zan. Une-oroko abesti ta soñujoteaz erakusten zuen bere barengo atsegin ugarija.

Alakoren-batean uferatu zitzayon an inguraan eizatzen zebilen lateri jauralaria (1), ta onginaiz onela itz-egin zion:

—Alaitsu arkitzen zaitut, gazte.

Artzaiak, nori itz-egiten zion jakin gabe, erantzun zion:

(1) Lateri-jauralaria=Enperadorea.

—Bai, ¿ta nola ez? Gure jauralaria bera ere ez da ni baño aberatsagoa.

—¿Benetan?—zion ańiturik jaurleriak—Jakin beań det non dituzun aberaski oyek.

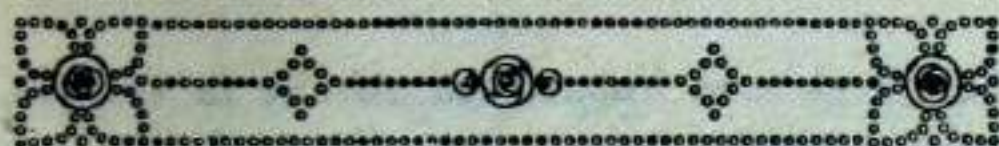
—Bai, bai. Ara;—jańaitu zion artzaiak—ortze urdin ortan ageńtzen zaigun eguzki ditzikońak jauřlari jaunarentzat bezin ańgi bialtzen du nere-tzat ere. Mendi ta zelai, ibań ta soroak, bakoiz-tasun gabe ematen dizkigute uńin ta usai goxoz-ko ostail ta loreak. Nere esku ta besoak ez nituzke emango beńeun mila laurleko'gatik, ta nere begiak erosteko ez dira aski jauřlariaren aberaski guziak. Nai detan ańa jatē det, edan ere bai; zer jantzi ba'det, eta urtero lansaritzat ematen didate beań detan ańa diru. Gańera, Jaungoikoaren adizkide naiz. ¿Ez al-naiz bada jauralaria bezin aberatsa?

Jaurleriak, ińi-pańez artzaiari begiratuaz, ta noń zan jakin-arazi ondoren, onela erantzun zion:

—Bai, artzai zoritsu-a: izpidean ago (1). Ire jauřlariak ere ońela uste dik. Iraun dezaikela urte askotan zorionezko alaitasun ońek.

Bańengo alaitasunez
Bizi dan otseńa
Jauřlari jauna bańon
Aberatsagoa da.

(1) Izpidean ago=ńenes razńn.

V

SEME ONA

SALEROSTETXE (1) aundi bateko sarigari (2) arkitzen zan Andoni. Bere aitak ere etxe artatik ateratzen zuen bizibidea, aurkezle (3) bidaztuaz (4).

Alako egunean aitak nagusiaren aginduz itxasostera joan beara izan zuen. Itxasontziratu ta laister jakin zan ontzi aura itxaslapur batzuek arapatu zutela; ta inguru guzietan galdekuntzak egin aŕen, etzetoŕen inondik ere Andoni'ren aitatzaŕko izpaŕik.

Andonik bete zuen beriala sarigaŕitza, ta nagusiak, bere zintzotasuna ikusiaz, eman zion

(1) Salerostetxe=Casa de comercio.

(2) Sarigari=Meritorio.

(3) Aurkezle=Representante.

(4) Bidaztu=Viajar

bere aitak zuen irabazpidea. Arteziz ta zindoro jaraituaz laister aurreztu zuen diru puska bat.

Alakoren batean, jakin zuen Turkian arkitzen zala bere aita moamar baten jopu-moroi, ta erabaki zuen nolabait joputasun (1) artatik azkatztea. Oretarako diru askotxo bear zuen, ta lendik aurretutakoak geitutzeko zaldu zituen janzki ta beste domu'dun (2) gauzaki guziak bear-bearekoak ez baizik. Bidaldisaria (3) ere aurretutzearen sartu zan otseintzat eguterantz (4) zijoan itsasontzi baten; ta eldu zan Turki'ra.

Aitaren beri jakin ondoren joan zan menpeko zeukan maomar aberatsagana, ta eskatu zion gogoz ta biotzez bere aitaren azkatasuna diru-ordanez.

Baanan maomarak Andonik zeukan baño askozaz diru geyago eskatu zuen.

Andoni biozkatu zan; ta aita'ren azkatasuna diruz erosi ezin zuen ezkerroz esan zion maomari:

—Jauna: Azkatu zazu a'en, nere aita, ta bere ordeztu ni geldituko naiz zure jopu. Berak bezin ondo gomenduko (5) zaitut.

Maomarak agindu zuen deitzeko beriala arotz (6) jopuari. Alkar ikustiaz batean besarkatu ziran aita-semeak, eta tankera ortan, begiak

(1) Joputasun=Esclavitud.

(2) Domu=valor.

(3) Bidaldisari=Gastos de viaje.

(4) Egutera=Oriente.

(5) Gomendu=servir.

(6) Arotz=Extranjero.

malkoz beterik, itz-egiteko adorerik gabe, arkitzen ziran biyak.

Jakin zuenian aitak Andoni eskeindu zala bere ordeaz gelditzeko, biotz-ikaraz ta saminki malkoak ixuriaz onela zion:

—¡Ez seme, ez! Geyegi dek ori: ¡Nere bizitza laburra izango dek!

—¡O nere atatxo maitea!—erantzun zion Andonik—Ez dakigu zeñen bizitza izango dan laburragoa; ta gertu nago, ez bakarrik zure joputasuna neregain eroateko, baita nere bizia emateko ere. Tori zu erosteko ustez ekañi ditudan diruak. Oyekin ordaindu dezakezu arantzko biddaldia, ta... Jaungoikuak onetsi zaitzala. Ni emen geldituko naiz.

Itz auek entzuteaz biotz-ukitu zan maomara, ta esan zion Andoniri:

—Gazte: Seme bikain ta zintzoa aiz. Beraz, ordainketa gabe azkaturik gelditzen dek ire aita. Gañera, nik ematen diat salerostetxe bat jartzeko bear dekan aña diru. Jaungoikoaren aginduari jaraituaz aitaganako maitasun osoa agertu dekalako.

Azten badituk seme-alabak gizapidez
lgaroko dek zaftzaroa atsegiñez.

VI

MALTZURÁ (1)

PELo zeritzaion mutil gazte itsu bat uriko Elei-zan mesa entzun ondoren bazijoan bere auzo-aldera makila bat lagun zuela. Bidean Praixku'kin bat-egin zuen, ta, beti bezela, tenk-egin (2) zuten. Praixku guztizko maltzura zan, ta iri ta pare egin naian esan zion itsuari:

—Pe!o: lasterketa bat egin bear diagu. Nai dekan beste jokatuiko diat zeñek bizkorago egin.

—Non ta noiz dan - erantzun zion itxuak.

—Ona emen amaseiko bat non-nai ta noiz nai jokatzeko.

—Badijoa. Ona emen neria ere — erantzun zion itxuak: Ta inguruan zeuden iru gizon ziñal-

(1) Maltzura=El malicioso.

(2) Tenk=Alto!

dari jari ondoren jaraitu zuen esanaz:—Jaunak: leku ontatatik uriko eleiz-atariraño izango da laster-keta; ta abiatuko gera gauñ-gabeko amabi-amabitan. Beraz, eleiz - atarira lenengo irixten danak jasoko ditu amaseiko biyak

Eldu ziran gauerdiko amabiak, eta, temarauz, abiatu ziran biyak batean.

Etzan agiri ilargirik ta gau ilun-iluna gertatu zan. Itsuari argi nai ilun berdin zitzaion, ta oitutako bideari tapa-tapa jaraituaz iritxi zan eleiz-atarira eguna zabaldu baño len. Praixku beriz abiatu ta berealaxe bidez galdurik, jo oñera ta onera, bai larapastaka ta bai zilipurdika, batean zugatz-enboña (1) jo, bestean arantz-añtera sartu, non arkitzen zan ere etzekiala zabaldu zitzaion eguna: ta, jakina, itxua baño askozaz geruago iritxi zan eleiz-atarira.

Jaso zituan bada itsuak legez ta bidez irabazitako amaseiko biyak: ta Praixku, sakela muristik, auzokide guziak iri ta parez atzetik zituala, apal-apal ta ixil-ixilik etxeratu zan.

Oña or bere maltzurkeriak eman zion sariya.

Landeferi ta ermainduntzaz (2)

Ez inoiz isekatu

Goiko-Jauna'ren zigofa

Añtu nai-ez ba'dezu.

(1) Enbor=Tronco.

(2) Ermain=Defecto fisico.

VII

INTXAURĀ

INTXAURDI eder bateko itzalian jolastutzen ari ziran mutil-koxkor bik arkitu zuten intxaur bat.

—Nerea dek — zion lñakik — Nik ikusi diat lenbiki.

—Ez, — erantzun zion Txomiñek — neretzat izango dek neroenek arapatu detalako.

Beriala sortu zan biyen artean inkimako (1) izugarĭ bat. Lenbizi itz-goraz, gero aseřez ta azkenez buřuka.

Onetan ari zirala eldu zan beste mutil indar-

(1) Inkimako=Querella.

tsuago bat, ta burukari biyen artean onela itz egin zuen.

—Tira adizkideak, geldi! Nik erabakiko dizutet auzi ori—Eta intxaúra erdibituaz jaraitu zuen: —Oskol-erdi (1) au lenbizi intxaúra ikusi duenentzat; eta beste erdia lenbizi arapatu duenentzat. Mamia neri egikiten zait epai-saritzat.

Au izaten da auzi guzien amaya:
Malmuzkeri asko ta onura gutxi.

(1) Oskol=Cáscara.

VIII

A ROSAK

BASETXEAN bizi zan lugin etxagun batek, landatu zuen bere baratzako lilitagian arosa-ondozko bat.

Ikusi zuen urango egunean bere alaba Margarik eta esan zion aitari:

—¿Zer jari dezu or? ¡Ain lilitegi polit eta ederian sartu abetxo (1) zakañ ori! Oso gaizki ematen du arantz orek lorontzi egoki ortan.

—Itxoin, ume, itxoin — erantzun aitak. — Arantz legoñ iruditzen zaitzun landara orek emango ditu garaiz baratz guzia bitxituko duten lore lirain ta guri-guriak.

Margarik burua igituaz erakusten zuen bere ziñeskaiztasuna.

Bañan etzuan izan luzaro itxoin beañik ziñes-tutzeko. Laister ageñtu zizkaion abetxo arantza-

(1) Abetxo=Arbusto.

dunari motetxoak, ta poliki-poliki ostatuaz jantzi zan margo ori-urdin edere. Ondoren, soñtu zizkaion pinpirin (1) txiki ta politak, ta lilipa, akara ta beste lore-belaren ostoak zimeldu ta legoñtzen ai ziranean zabaldu ziran arosa-pinpirinak eta arantza baño besterik etzeukan landaratxo aura bete zan lore lirain ta edere, baratz guzia apaindu ta bitxituaz.

Marñari arñturik arkitzen zan arosaren zuri-goñizko marño diztikora ikusiaz ta bere usai goxoa sumatuaz. Uneoro joaten zan lore berñaren urña gozartzera, ta onela zion:

—¡Au bai dala lore polita! Ez det iñoiz ikusi politagorik, ez-ta baratz-apaingai ederañgorik ere. ¡Noñk esango zuen!

—¿Sinisten dezu orain?—erantzun zion aitak.—Ikusi dezu nola arantzatik etoñi liteken arosa edera. Bere epea igaro arte itxoin beara izan dezu, bañan orain pozik arkitzen zera.

Oñela dira Jaungoikuak bere maitasunez bialtzen dizkigun nekeak ere. Abetxo arantzadunak udaberñi ondoren arosa ederañk ematen dizkigun bezela, neke ta naigabeak ere, eroapenez arñtu ezkeru, ekañiko dizkigute atsegin ta zorion ugarñak.

(1) Pinpirin=Capullo.

IX

AZABURUA

BITOR ta Patxi langileak baratza eder baten aurretik zijoazela gelditu ziran azaburu ikaragari batzuek ikusiaz. Bitor zinezkoa zan, Patxi beriz guztizko aroputza.

—¡Izugariak ditut — zion Bitor'ek — ez diat inoiz ikusi andiyagorik.

—¡Bai zera! Ori ez dek ezer — erantzun zion Patxik — Amerika-aldean badituk askozaz andiyagoak ere. Nik bein ikusi diat aurreko bereteretxe ori baña azaburu aundiazo.

Bitor'ek, perzkilea (1) zanez, esan zion beriala:

—¡Gogor'xua dek ori! Bañan nik ere esan bear diat entzuteko bat. Orain amañ urte inguru lagundu niokan nere nagusiari berete'etxe ondoan arkitzen dan eleiza baña pertz (2) aundi-yago bat egiten.

—Bañan gizona — jardetsi zion Patxik — ¿zertarako ukan pertz izugar'i ori?

—Ba, ire azaburua egosteko.

Bitor'en erantzuera egokiak naskatu zuen Patxi, ta apal-apalki bere ekandu gaizko'ra eza-gutuaz, onela zion Bitor'i:

—Ulertzen diat ire gogokizuna. Bazekiat ondo igandik uruti ibiltzen dala gezu'ra, ta gau' egi-bidez itz-egin ez badek, nere irigariz izan dek. Ongi egin dek —. Etzaitak aztuko nere zentza-pidez gau' erakutsi didakan esakun au:

Gezuffiari gezuf t'erdi

(1) Perzkilea = Calderero.

(2) Pertz = Caldero.

X

ARBIA

NEKAZARI apal batek atera zuen bere baratzeatik arbi ikaragari bat. Eri artan etzan inoiz ikusi aundiyagorik.

—Endore alkate jaunari eskeiniko diot — esan zuen nekazari'ak —. Lugintzalea da ta atsegiñez artuko du.

Eraman zion bada; ta endoreak guztizko abegi ona egin zion, bere atsegiña erakutiaz; ta nekazariaren lugintzaldezko areta goraldu ondoren eman zion amaseiko (1) bat.

Nakazariaren auzoan lugin aberats eta zeken bat bizi zan. Jakin zuen onek nekazariari endoreak nola saritu zion arbi eskeintza, ta bekaitzez beterik onela zion bere artean:

—Badet nik ere txal gazte eder bat. Endore

(1) Amaseiko = Onza de oro.

jaunari eramango diot eskeintzat, eta arbi zakar bategatik amaseiko bat eman badu ¿zenbat emango ote dizka neri txal bat eskeiñi ezkeror?

Jetxi zan bada abeltegira; eldu zion txalari, ta eraman zion endoreari.

Bañan endoreak zakenaren asmoak ulertuaz uko-egin (1) zion.

Etzan ofegatik aberats-zekena atzeratu, ta ari t'ari jaraitu zuen bere opariya eskeintzen.

Gogaitu zan endore jauna zekenaren jardunketaz, eta esan zion:

—Tira ba; ainbeste alegintzen zeran ezkeror, utzi zazu txal ori. Eskartzen zaitut, eta ain oparotsu nerekin ageitu zeralako, ni ere ez naiz zurekin gutxiago izango. Ofela bada, zure txal-saneuriya bañon askozaz geyago ordaindutako opariya eman bear dizut.

Eta beriala eskeiñi zion nekazariaren arbi aundiya, lotsariz ta laboriz (2) aberats-zekena utzirik.

Ufkoari bekaitzez (3) begiratzen dionak
izango ditu beregain neke ta miñak.

(1) Uko-egin = Rehusar.

(2) Labori = Estupefacto.

(3) Bekaitz = Envidia.

XI

PAGO ZABALA

ERAMUN ta Mañtin aurkeztu (1) ziran egun baten auzitegian (2).

Eramunek esan zion epaileari:

—Iru urte dira bidaldi bat egin-beaŕian arkitu nintzala. Bidean jaŕi baño len eman nion Mañtin'i, adizkide zintzoa zalako ustez, urte ta diztaŕizko eraztun domutsu (baliotsu) bat, nere bidaldi bitaŕtean gorde zezan. Ta orain, ziñez (3) biurtu beaŕian, ukatu egiten dit.

—Mañtin'ek, bere eskua biotz-gain jaŕiaz, erantzun zuen:

—Zin-ziñez dizutet nik ez detala ikusi ere eraztun ori. Eramun'i burutik egin zayo noski.

(1) Aurkeztu = Comparecer.

(2) Auzitegi = Juzgado.

(3) Ziñez = Fielmente.

—Eramun — galdetu zion epaileak —: ¿bai aldezu ziñespiderik eraztuna Martin'i eman ziniola bayeztutzeko?

—Zorigaitzez — erantzun zion Eramun'ek — eraztun ori Martin'i eskuratu nionian etzan arkitzen inguru artan beste ikuslerik ibai-ondoko pago zabalak baizik. Bere itzalpean aguritu gihan.

Eramun'ek dion zugaitzaz ere eraztuntzaz bezela arkitzen naiz — jardetsi zuon Martin'ek —. Ez dakit non dagon ere.

—Eramun — jaraitu zuen epaileak —; zoaz beriala, ta ekañi zadazu zugaitz orien adar bat. Eta zu, Martin, geldi emen Eramun bihurtu arte.

Joan zan Eramun, ta geroxiago esan zuen epaileak:

—¿Noraño joan ote da ori? Etoñi bea zuen oraingo nonbaiten gelditu ezik. Iriki zazu leyo ori, Martin, ia datoñen.

—Bañan epaile jauna — erantzun zion Martin'ek — ¿nola nai dezu ain laster etoñtzea, zugaitz ori uruti arkitzen baita?

Jeiki zan bat-batean epailea, ta kementsu onela itz egin zion Martin'i:

—¡O! gizon gaizto ta maltzura. ¡Gizaki guzien biotz-bařenak ezagutzen dituan Jauna'ren aurean gezuraz zin-egin! Zugaitza non dagon dakienak izango du eraztunaren beñi.

Martin, ikaraka ta lariturik, itz-egiteko ere etzala gelditu zan. Beraz, eraztuna nork zuen jakiteko etzan beste agerbide beařik izan; eta

epaileak gaitzetsi (1) zuen eraztuna itzuli ta urte
bete espetxean igarotzera.

Naiz lufpean naiz itxas-ondoan
Zure ogena estali,
Ageftuko da egunen baten
Zure gaizkin-saladari (2).

(1) Gaitzetsi = Condenar.

(2) Saladari = Acusador.

XII

LEOIA TA SAGUA

SAGU txiki batek igo zuen lotan zegoen leoiaren bizkar gañera. Esnatu zan leoia, ta arapatu zuen sagutxoak atzapañ artean. Sagu gaxuak garaizika onela otoitzen zion leoiari:

—¡Azketsi (1) jauna! Utzi bizirik, añen, ordainduko dizut-eta!

—¡Ze ordain eman lezake sagu gaxu onek?
—zion leoiak bere artean, ezetsirik (2) saguaren

(1) Asketsi=bafkatu.

(2) Ezetsi=despreciar.

laguntza. Bañan, erukitu zan, ta utzi zion pakean.

Geroago, eizari batek arapatu zuen leoi ori zareaz, ta indartsua izan aŕen gelditu sare-ar-tean buru ta ankak loturik, zirkinik ere egiteko etzala.

Ikaragaŕizko sumintasunez asi zan oŕoaka. Sagu txikia, oŕoia entzun ta beriala, atera zan zulotik eta joan zan leoigana.

—¿Zer dezu leoi jauna?—galdetu zion zaguak.

—¿Zer detan? ¡Aŕayo-pola! ¡Aŕapatzen badiat anka-biko ori!—erantzun zion oŕoi aundi bat egiñaz.

—Ez estutu, nik azkatuko zaitut-eta.

—¡Bai, zera egingo dek!

—Egon geldi-esan, da eldu zion sagutxoak bere oŕtz zoŕotzakin sareari, ta lokaŕiak ebakiaz azkatu zuen leoia.

Oŕela erakutsi zion saguak leoiari, aundi ta indartsua izan aŕen ez dala ezetsi beaŕ txiki ta argalak baitu (1) lezaken laguntza.

(1) Baitu=Prestar.

XIII

BASERITAÑA TA DEABRUA

ZEGAMA alde'ko basetxe baten bizi zan gizon aipatu bat. ¡Baseritar eñe ta azkaña benetan! Asko dira bere egitsariak. (1) Ona emen bat.

Lugintzan aratsalde bateko zeregiñak bete ondoren abiatu zan etxerantz: bañan, bat-batean ageitu zitzaion soro-erdian ikatz-bizizko metatxo bat, eta metatxoaren gañean, patxadan eserita, txerén (deabru) txiki ta beltz bat. Añitu zan zegamataña.—¡Zer dek oril! ¡Txerena txingar gañean! Ikusi bea' degu ba, zer dion.—Ta bildu' gabe ureñaturik, onela dio:

(1) Egitsari=Hazaña.

—¡Eup! ¿Bagaude?

—Bai, ta ederki egon ere ogasun-gañean eserita-erantzuten dio txerrenak.

—¿Altxor (1) domutsu'ren (2) bat izango dek xingar-metatxo ori, noski?

—¡Domutsua! Baita benetan. Ik iñoiz ikusi ditukan uré ta zilar guziak bañon ogasun geiago dik txingar-meta onek.

—¡Balitekek!... Ba, altxor ori nerea dek, netre soroan arkitzen dalako.

—Irea izango dek soro ontako luraren bi urteko etekin (3) erdi ja ematen badirak.

—¿Ogasun bearian arkitzen al-aiz beraz?

—Ez: bazeukat dirua ugari, bañan lur-emaiza atsegin zaidak.

Ixil-alditxo bat izan zuen baseñitak: eta bu-ruan atz egin ondoren onela erantzun zion txerrena'ri:

—Ondo zio: bañan, lur-etekiña banatu bea degunian asarrik izan ez dezagun, orantxe-berñan egingo diagu banaketa: lretzat lur-gañean arkitzen dana, ta neretzat lurpekoa.

Ontzat artu zuen txerrenak baseñitak'ren erabakia, ta joan zan etekin-garai arte agurtuaz.

Baseñitak, poliki oldoztu ondoren, erein zituan zainoriyak (4).

(1) Altxor=Tesoro.

(2) Domutsu=Valioso.

(3) Etekin=Producto.

(4) Zainori=Zanahoria.

Eldu zan izendatuko garaia, ta ageitu zitzayon baseñitarari txeren beltza, ta esan zion:

—Tira, ¿non dira nere urte ontako etekiñak?

—Ora or, soro guzia bet-betia—erantzun zion baseñitarak besoak zabalduaz.

Bañon txerenak etzuen arkitu lur-gañean ori orizka ta simelak baizik: ta baseñitarak poz t'atseginez atera zituan lurpetik zainori guri-guriak.

—Zori ona izan det aurten—esan zion txerenak—baña ez det izango beriz. Datoñen urtean lur-gañekoak izango dituk iretzat, eta lurpekoak neretzat.

—Ondo zio!—erantzun zion baseñitarak.

—Bañan, txarena joan zanian, zainori orde gariya erein zuen. Eta biltzeko garaya eldu zanian ebaki ondo-ondotik eta eraman zituan etxera galburu ta lasto guziak.

Ageitu zan txarena, bere lur-etekiña eramateko ustez, bañan etzuen arkitu zoroan ezertxo ere sustraiak baizik, eta asaretu ta minindurik bota zuen bere burua aitz-tontoñ batetik bera.

Baseñitarak pare-egiaz onela zion;

—¡A ze iruzurá eraman duen! Ori egin bear zaie azeri maltzur oiei.

Ze lasai ta zoritsu beragandu zuen txerenak utzitako altxoñ.

XIV

TXORIAK TXAPELPEAN

MIKEL basetxe eder bateko seme-nagusia zan: lelotxua bera. Egun baten, kabi bateko txori gaztetxoak arapatu zituen. Non eraman etzekiela, txapelean sartu zituan, ta txapela txori ta guzti, buruan. ¡lzango zuen gili-gilia buru aldian!

Etixerontz zijoala ezezagun batek, guřka bat egiñaz, esan zion:

—Adi zazu adizkide: ¿norakoa da bide au?

—Bañan Mikel'ek txoriak zeuzkan ginbelian, (sombreroan) ta agurari erantzuteko ginbela kendu beař, ta... txoriak iges-egiteko bidean jaři

baño len, oldoztu zuen bere artean:—¿Nik zer zeukat ze-ikusi ezezagun onetzaz?—ta jaramonik egin gabe jaraitu zion bideari.

Ezezagunak ariturik, onela zion:—¡Au zakañ-keria! ¡begiratu ere ez! ¿Basatiak ote dira emengo giza-semeak?—eta geyago gabe utsi zion Mikel'i.

Geroxiago, endore jaunaren ondotik igaro zan Mikel. Eritar guziak zuten endore jauna aguritu beara: bañan Mikel'ek, gimbelian txoriak zitualako edo zakaña zalako, etzion agurik egin. Endore jaunak esan zion bere ondoren zetoñen otseñari:

—Mutil orek gimbela buruari irantzita alzeukak?

Joan zan otseña beriala Mikel'gana, ta esan zion:

—Aizak Mikel: Endore jaunak gimbelpian zer daukan jakitea nai dik, eta kendu zak beriala.

—Etzeukat ezer, mutil... ileak bakañik-zion Mikele'k; eta etzuen gimbela erantzi nai.

Bañan otseñak etzeukan beñiketako gogorik; eta ¡zapla! jo ta bota zion lurera gimbelo. ¡Aura zan ikustekoa! ¡Txoriak, paña-paña, pozkidaz egazka!; Mikel asare ta purustaka: Endore, otsein ta inguruko guziak iriz ta parezka!

Andik aurera «Mikel txori» deitzen zioten Mikel: ta agur egiten etzutenentzat esakun sortu zan:

«Orek txoriak ditu gimbelpian noski».

XV

SAGU ERNEAK

SAGU gaxoentzat katua izan da beti etsairik gaiztoena. Gogaitu ziran katuaren eguneroko jaiaiketa ikusiaz, eta bildu ziran guziak beti itxita arkitzen zan gela baten batzar bat egiteko. Beñogeï ta zortzi aldiz katuaren atzapaï-aritetik igez egindako sagu maltzur bat autetsi zuten batzarburu: «Gaztaki» zan bere izena. Nai zuten guziak txandaka itz-egin ondoren, jeiki zan Gaztaki, ta onela itz egin zuen:—Nere anai ta lagunak: Itz geyegi egiten dezute. Guri dagokiguna da alperrikako beñiketari utzi ta erabaki zuzenak artu.

—(¡Ori dek, Gaztaki!—zioten guziak)—Bai: zuek bañon obeteago ezagutzen dizkiat katuaren gogokizun gaiztoak. Gaur goizean berogeí ta zortzigañen aldiz arkitu nauk gure etsaiaren atzapar artean; ta ez nukek nai beriz arizko ortan nere burua ikusterik. Orëtarako, astiro oldoztu ondoren, asmatu diat bide zuzen ta egoki-egoki bat. —(Guziak txaloka: ¡Gora Gaztaki!)—Bide egoki ori dek, katuari lepotik zintzilika txilin (1) bat jaritzea. Orëla somatuko diagu uñeratu baño len, eta izango diagu zuloan garaiz sartzeko astiya. — ¡Ori, ori! ¡Bejon deikela! — zioten guziek.

Ekari zituzten txilin zoli bat eta lokañi polit bat. Guziak agertzen zuten beren alaitasun ta pozkida. Bat bakañik, zartxoá bera, arkitzen zan oldozkoñ. Jeiki zan oldozketa ondoren, eta galdetu zuen benaz.

—¿Nor izango da katuari txilina jariko diona?

Guziak ixildu ziran bat-batian.

Gaztaki batzarburuak ere galdetu zuen:

—¡Ez al-du iñork azañkuntzarik?

Etzuen iñork erantzuten.

—¿Katua lo arkitzen dan bitartean ere ez?— galdetu zuen beriz.

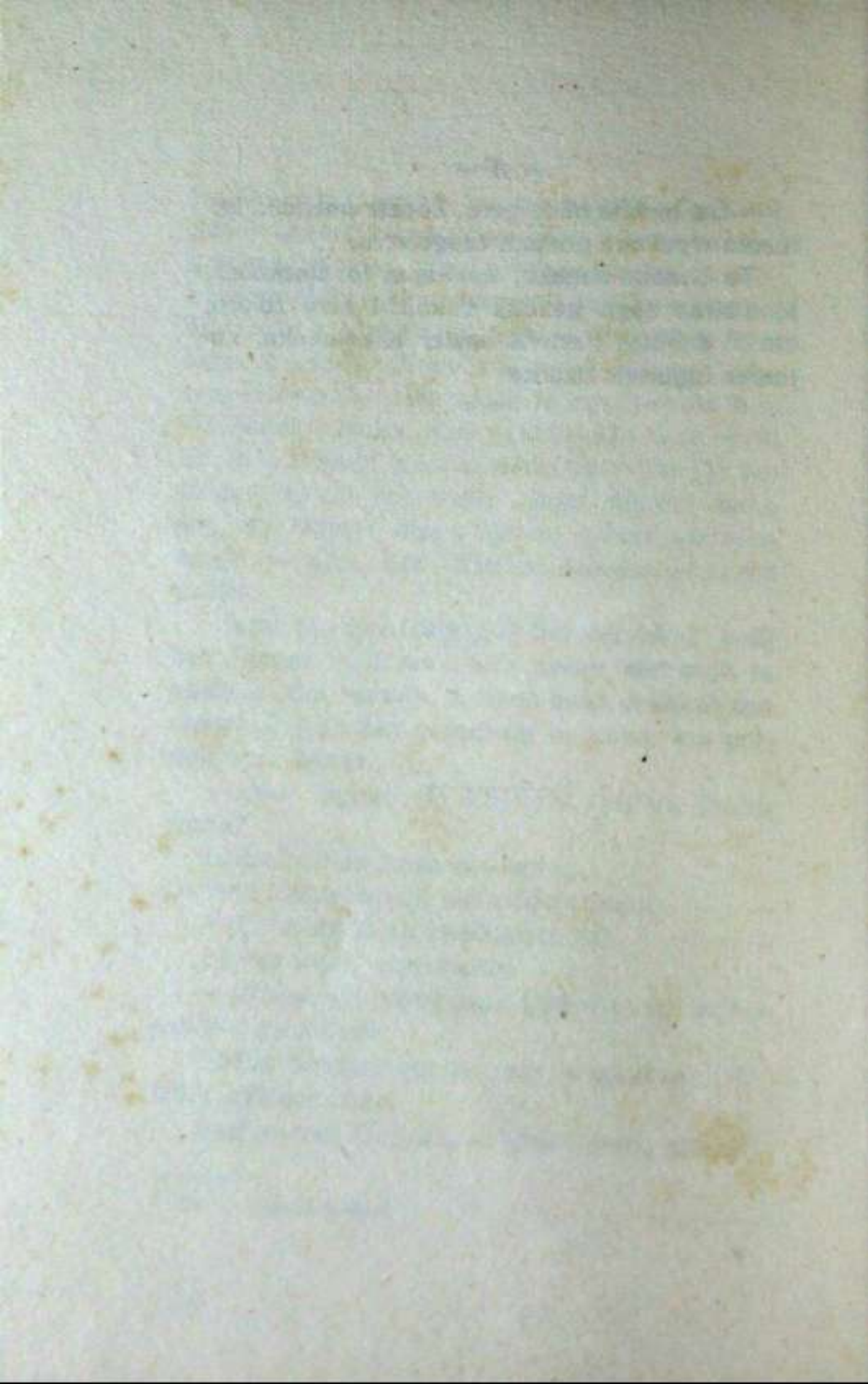
Bañan berdin; guziak, zar ta gazteak, ixil-ixilik arkitzen ziran.

Asañetu zan Gaztaki, ta jañaitu zuen esanaz:

(1) Txilin=Campanilla.

—Ba, alpeñik bildu gera. Zoazte emendik, katuaren erpekada goxuak ezagutzera.

Ta banaka-banaka, apal-apal ta atsekabez, joan ziran sagu gaxoak bakoitza bere zulora; eta or dabilta bazterik-bazter ankajokuka, katuaren ingurutik itzurka.

XVI

TXOMIN GEZURTI

IGANDE ařatzalde batean atera zan Txomin bere aitakin ibilketatxo bat egitera. Guztizko gezurtia zan Txomin ori. Bidean zijoazela, esan zion aitari:

—Aita: Legezar-zeyan ikusi nuen atzo izugarizko txakur bat: ba-zan gutxienez gure zaldi zuria bezin aundiya.

—Ago ixilik — erantzun zion aitak — ořela gezurik esan gabe.

—Baietz: zuk ez dezu siniztuko, bařan egi-egiya da: ondo begiratu nion.

—Ařitzekua dek.

—Idi batek bařan indar geiago omen du.

—Kaiberi'ko zubia igarotzen degunean jakingo diat egia dan edo ez.

—¿Zer ba?

—Ara: Gezur aunditxoa esaten dutenak zubi ori igarotzean ari bat jo ta eroriaz edo besoa edo iztaia autsita gelditzen ditut.

—¿Benetan? ¡Ene! — lkaratu zan Txomin, ta onela zion aitari:

—Itxoin puxka bat, aita. ¿Nola esan dizut len? .. Orain gogoratzen naiz ondo. Etzan izango gure zaldia bezin aundia: bañan, bai astoa bañan zerbait aunditxoagoa.

—Baliteket. Laister gaituk zubian-erantzun zion aitak.

Txomin, zubiari begiratuaz, geroago ta geyago estutzen zan; ta esan zion aitari:

—Aita: atzo ikusi nuen txakur ori izango zan ba txal txiki baten esterikoa (1).

—Bai: gutxienez. Emen dek zubia: gaizki bear dek oraintxen, Txomin — esanda bazijoan aita aurera.

Bañan, Txomin'ek, estutasun lañiak arturik, eldu zion jaketik, esanaz:

—Aita, aita, gelditu aren! Geiegizka esan det. Atzoko txakur ori, beste txakur batzuek bezelakua zan.

(1) Esteri = Tamaño.

XVII

BASERITAÑA TA TXIMINOAK

JOAN zan egun baten baseritar bat aberats baten jauregira, otaña bat bete madari eramatera.

Jauregi-atarian arkitzen ziran tximino bi, apain ta poliki jantziak, beren ginbel (sombbrero) ta guzti: neska-mutiltxo bi ziruditen. Somatu zuten beriala madari-urín (1) goxo-goxua, ta eldu zioten alde bitatik otañari *sakela* madariz betetzeko pozez. Baseritaña txapela itzalez kenduta egon zan tximinoak madariz asebate egin arte. Ondoren, eraman zion otaña nagusi jauna'ri.

(1) Urín = Aroma.

Onek, otaña erdi-utzik ikusirik, galdetu zion baseritarari:

—¿Zergatik ez dezu ekañi geyago?

—Jauna — erantzun zion baseritara — betebetia ekañi det; bañan zure seme-alabatxoak jan dituzte geyenak.

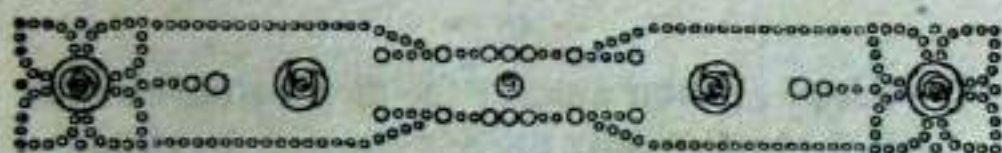
—¿Nere seme-alabak?

—Bai jauna: ta ¡gogoz jan ere! Ni pozez nengoen beren jan-beña ikusiaz,

—¡Bañan nik ez ba det seme-alaba txikirik!

—Ba... atarian gelditu dira.

—¡A!... orain gogoratzen naiz: ¡Tximinoak!

XVIII

ARTZAI BATEN BETAUŔEKOAK (1)

IGANDERO eleizara joaten zan artzain batek oartu zuen eriko irakaslea betauŕekoak iñoiz kendu gabe ibiltzen zalata, benaz oldoztu ondoren, onela zion:

—Ez det ezbairik: Irakasle ori betauŕekoak dituelako izango da eri ontako irakuŕlerik azkar-ena.

Ta besterik gabe, erabaki zuen berak ere erostea.

Joan zan bada egun baten Donostira. Bakar-bakarrik kalerik-kale, jo oŕera ta jo onera, luzaro ibili ondoren, jo zuan noizbaitian betauŕekoak saltzen ziran denda baten.

Gelditu zan ate ondoan, eta deitu zuen indartsu:

(1) Betauŕekoak=Los lentos.

—¡Eup! ¿Emen saltzen al-dira betaurekoak?

—Bai gizona: atoz aurrea—erantzun zioten—
Ona emen ugari ta merke.

—Merke nai garesti: bein oneraño ezkerro ez
naiz itzuliko erosi gabe.

—Ona emen izparingia, ta ikusi zazu zeñe-
kin irakurtzen dezun obeto.

Jari zuan bat, ta izparingiari goitik-bera be-
giratu ondora, onela zion:

—Ez det batere irakurtzen.

—¡Ikuspide labura al-dezu?

—¡Labura! Ez jauna, ez. Nik Aitzgori'ko
muturretik zenbatzen (1) ditut Erñion arkitzen
diran ardiak.

—Tira ba onekin.

Jari zuan beste bat, onen ondoren beste bat;
ta orela bana-banaka ikustatu zituen mota gu-
zietako betaurekoak, leyañak (2) ondo garbituaz;
bañan alperik, ezin zuen irakuri.

Gogait egin zuen dendariak, ta galdetu zion
artzainari:

—¿Zuk ba-dakizu gero irakurtzen?

—¡Alajaña! ¡Irakurtzan baneki ez nuke be-
taureko bearik!

(1) Zenbatu=Contar.

(2) Leyer=Kristel.

XIX

¿TXAKURÁ ALA TXERÍA?

ALTZA'ko Kilimon kirten Donosti'ra txerí eder bat eraman bearían arkitzen zan. Bañan, *Santa Katalina*-zubia igarotzeko zerğa (1) gogor txua ordaindu bear; ta orek min aundia ematen zion. Etzuen lorik egin gau artan: Zerğa ordaindu gabe Donostira nola sartuko ote zuen oldozketan igaro zuen gau guzia. Asmatu zuen azkenerrako, ta ederki asmatu ere.

Lenbizi il zuen txería. Gero, eldu zion etxeko zakurari, ta zoño baten sartuaz, badijoa gure Kilimon zakura bizkarean duela.

Iritxi zan zergetxe (2) aurera, ta zergari (3) batek galdetu zion:

—¿Zer daramazu zoño ortan?

(1) Zerga=impuesto.

(2) Zergetxe=Platato.

(3) Zergari=Cobrador de impuesto.

—Etxeko zakuña.

—¿Zakuña e? ta arategira (1) beraz? ¡Nik emango dizut zuril

—¿Zakuña dala, gizona! Jauregi bateko baratza zaintzeko daramat.

—Ez diguzu sartuko ziri ori. Tira, tira, sabaldu zoñoa beriala.

Zabaldu zuen Kilimonek, eta zalapañtaka atera zan sakuña ta laisterka iges egin zuen bere etxerontz.

Asaie aundia irudikatuaz, onela zion Kilomenek zergariari:

—¿Zakuña ala txeria izan da? Sinistuko aldezu orain? ¡Zuek bezelako gezuñtiak gerala uste dezute? ¡Araie pola!... ¡Zuaz orain zakuña beriz arapatu ta ekartzera!

Aundiak esan ondoren, joan zan Kilimon bere etxera. Iritxi ta beriala zakuñari ondo esan ta arto zati bat eman ondoren, sartu zuen zoñoan txeria ta bizkar gañean arturik abiatu zan donosti alderantz.

Sergetxera iritxi zanian arpegi ilun ta begirakun zemaikoñ bat zuzenduaz, onela dio:

—¿Nai al-dezute beriz zakuña ikusi? ¡Ez litzaizuteke gaizki etoriko bere aginkada bat!

Eta zergariak parez utzita sartu zan Kilimon Donosti'ra lasai ta pozez txeria bizkarëan zuela, zergaria'ri iruzur-egiñaz.

(1) Arategui=Carniceria.

5000

4/8

U-15

A
1